

Bestrijding van besmettelijke ziekten in de 19e eeuw.

De medische verzorging tussen Rijn en Lek was, zoals begrijpelijk, in de vorige eeuw wel geheel anders dan in onze tijd. Vóór 1840 hadden de meeste dorpen nog geen eigen huisarts. De "heelkundige" of "geneeskundige" oefende zijn beroep uit in een gebied, dat meerdere dorpen omvatte. Bunnik b.v. had in 1827 nog maar 712 inwoners. Een te klein werkterrein dus voor de medicus. Zijn voornaamste werk bestond destijds vooral uit armenpraktijk, doodschouw, kosteloze koepokinenting en bestrijding van de besmettelijke ziekten. Uit oude archieven echter blijkt, dat Bunnik al in 1841 een "heelmeester" rijk was, die van hieruit per "chais" de omliggende woonkernen bezocht.

Een besmettelijke ziekte, die vroeger veel voorkwam was de pokken, welke men trachtte te bestrijden door middel van vaccinatie. Vóór 1940 (Inentingswet 22-12-1939. Stbl. 805) was inenten tegen pokken niet wettelijk verplicht, doch zonder "pokkenbriefje" werden kinderen op school niet toegelaten. Honderd jaar geleden nam men als vanzelfsprekend aan dat kinderen van goeude ingezetenen door hun heelmeester of geneesheer werden gevaccineerd. Voor minvermogenen was de vaccinatie geheel gratis. De artsen kregen hiervoor een kleine vergoeding van de gemeente. Om de doktoren toch vooral te animeren medewerking te verlenen aan het gratis inenten, werd in 1861 een Koninklijk Besluit van kracht, waarbij jaarlijks in elke provincie aan een aantal geneesheren, die zich op dit gebied het meest verdienstelijk hadden gemaakt, een zilveren medaille werd geschonken - of (ter keuze van de belanghebbende) een premie van f. 20,-.

De eerste berichten over inenting van Bunnikse kinderen vinden we al in 1818, toen door een Utrechtse arts 64 kinderen werden gevaccineerd met koepokstof. Op één uitzondering

na met goed resultaat. Erg vlot verliep het daarna weer niet met het inenten. In 1826 schreef de burgemeester van Bunnik aan de gouverneur der Provincie dat de trage voortgang te wijten was aan het gemis van een geneesheer, die zich met de vaccinatie zou willen belasten. Van de zijde der burgerij zou, volgens hem, geen enkele tegenwerking bestaan. Een provinciale commissie stelde daarop een arts beschikbaar, die 's woensdagmiddag's Bunnikse kinderen in het Akademisch Ziekenhuis bij de Wittevrouwenpoort in Utrecht gratis zou inenten. De kinderen dienden in groepjes van 4 à 8 te verschijnen en moesten hiervoor heen en terug lopen....! Van te voren zou bericht gestuurd worden "opdat alles geregeld en in orde geschiede".

In 1827 wordt melding gemaakt van vaccinatie in Werkhoven en wel van kind op kind. Hiertoe werden kinderen uitgezocht, die de ziekte met goed gevolg hadden doorstaan en ook verder goed gezond waren. Van deze kinderen werd wat van de inhoud van de pokpuistjes overgebracht op de te behandelen kinderen.

Dat de ouders niet altijd zo bereidwillig waren om met hun kinderen te verschijnen, blijkt uit de bewaard gebleven korrespondentie van heelmeester J. F. Kennedy (!) met de sekretaris van de geneeskundige inspectie in Utrecht.

Ondanks alle preventieve maatregelen heerste soms toch de pokziekte. Zo brak in 1871 pokken uit onder de werklieden, die bezig waren met de bouw van fort Rhijnauwen. De geneeskundige inspectie stelde een onderzoek in en ging onverwijld over tot vaccinatie. De kans op besmetting was hier immers groot, daar deze werklieden zeer dicht opeen woonden. Velen van hen hadden in de wintermaanden geen geldelijke inkomsten en konden zodoende geen geneeskundige hulp betalen.

Daar deze werklieden in Bunnik woonden, verzocht de geneeskundige inspectie B. en W. van Bunnik om hun geneesheer op te dragen de zieken voor rekening van de gemeente te behandelen en de woningen met carbolzuur te desinfecteren. Meer gegevens hiertoe ontbreken, maar we kunnen wel aanne-

men dat Dr. Morren deze taak op zich nam, want in ditzelfde jaar vaccineerde hij in het schoolhuis ook een groot aantal Bunnikse kinderen.

De meest gevreesde besmettelijke ziekte in de vorige eeuw was echter de cholera asiatica. Ook in W-Europa braken epidemieën van deze ernstige ziekte steeds weer uit. Over de omvang van mogelijke epidemieën in Bunnik, Odijk en Werkhoven is niets bekend. Pas in 1866 wordt in de Bunnikse archieven van de cholera melding gemaakt. Al in 1831 en 1832 verschenen er van overheidswege pamfletten met raadgevingen welke moesten worden opgevolgd bij het onverhoopt ontstaan van de cholera. Deze raadgevingen bestonden uit de volgende zes punten:

1. Jaarmarkten en kermissen moeten worden geschorst.
2. Tijdens veemarkten mogen in de herbergen geen drinkgelagen worden gehouden.
3. Opruiming van mestvaalten in de kom van de gemeente.
4. Contrôle op het drinkwater.
5. Desinfectie-middelen moeten op 't gemeentehuis voorradig zijn.
6. Daar snelle hulp voor cholera-lijdens van groot belang is, moet de heemeester over vervoer beschikken. Zonodig moet het gemeentebestuur haar ingezetenen verzoeken om "uit liefde tot hunne medemenschen, voor dit doel hun voertuig bij toerbeurt ter beschikking te stellen. De gemeente zoude dan wel voor een goed rooster zorgdragen, opdat deswege niet de minste grond van klagten zoude rijzen"

In het jaar 1866 moesten de gemeentebesturen aan de overheid verslag uitbrengen van de maatregelen welke zij genomen hadden tot wering van deze ziekte.

Uit aangetroffen verslagen blijkt dat Bunnik dan nog niet veel heeft gedaan: een jaarmarkt was hier niet, de kermis was al eerder afgeschaft, het opruimen van mestvaalten vorderde niet best, daar de meeste dorpelingen een landbouwbedrijf

hadden en "omdat de ziekte er nog niet was", vond men dit alles niet nodig! Werkhoven daarentegen was zeer actief. Hier wordt de behandelend-geneesheer verplicht elke dag de gemeente Werkhoven te bezoeken.

Men wil een cholera-commissie instellen om de arts zonodig te helpen bij zijn drukke werkzaamheden. Er is echter niemand te vinden die hiervoor geschikt wordt geacht en die hieraan vrijwillig wil deelnemen.

Ook dringt Werkhoven nog weer sterk aan op een aparte barak voor cholera-lijdens. Dit plan ondervindt veel tegenstand, omdat bij vorige gevallen is gebleken, dat de mensen hun familieleden toch niet uit huis laten gaan om elders verpleegd te worden. Na veel aandringen door de provinciale overheid wordt pas in 1874 definitief een lokaal ingericht. In dat jaar nemen de gemeentebesturen van Bunnik, Odijk en Werkhoven het besluit gezamenlijk een woning te huren gelegen aan de Achterdijk 32 in Odijk voor de somma van f. 30,- per jaar! Hoe vaak dit lokaal in gebruik is geweest is niet bekend. Slechts éénmaal - in 1903 - is melding gemaakt van 2 zieken.

Over een derde besmettelijke ziekte - de mazelen - verschijnt in 1859 een algemene publikatie. Bij 't uitbreken van deze ziekte wordt men verplicht een bekendmaking op z'n woning te plakken. De kinderen uit een besmet gezin mogen niet naar school. Zulks op straffe van 1 tot 3 dagen gevangenis of een geldboete van ten hoogste 10 gulden ('n groot bedrag in die tijd).

Tot slot is nog de volgende briefwisseling tussen de schoolopziener van Bunnik en de Geneeskundige Inspectie vermeldenswaard.

In de zomer van 1901 komen onder de Bunnikse schooljeugd zoveel gevallen van mazelen voor, dat de schoolopziener op 1 Juli advies aan genoemde Inspectie vraagt om de school te mogen sluiten. Het antwoord hierop is bevestigend

en men raadt aan de schoolvertrekken, banken, kapstokken, enz. goed te reinigen en het gebouw 2-3 dagen te ventileren.

Op 8 Juli wordt van gemeentewege een brief gezonden aan Gedeputeerde Staten om officiële toestemming. Pas op 18 Juli(!) komt hierop een afwijzend antwoord. Daar de briefwisseling echter 10 dagen heeft geduurd is de weigering van Gedeputeerde Staten niet belangrijk meer, want... de school is dan juist wegens vakantie gesloten!

P. E. Buys-de Geus.

P. M. Zwart-de Vries.